

Tussenkomsten van rechtbanken in collectieve arbeidsconflicten

Waait er een nieuwe wind binnen rechtbanken?

De gevallen *Forges de Clabecq* en *Renault Industries Belgium*

Guy Notelaers & Albert Martens

De sluiting van de Belgische vestigingen van confectiereus Levi-Strauss (eigenlijk niet veel meer dan een brutale delokalisatie) heeft het nog eens duidelijk gemaakt: ondanks alle richtlijnen en juridische regelingen beslist het ondernemingsmanagement nog altijd eigenmachtig. Alternatieve voorstellen kunnen gewoon genegeerd worden, men beschikt over de macht om niet te moeten luisteren, laat staan rekening te houden met adviezen.

Guy Notelaers en Albert Martens schetsen hieronder een stand van (juridische) zaken aan de hand van de ervaring met de sluitingen van *Renault-Vilvoorde* en *Forges de Clabecq*.

Tot nu toe zijn in gevallen van collectieve conflicten de (burgerlijke) rechtbanken (rechtbanken van eerste aanleg, hoven van beroep) meestal in het voordeel van de werkgevers tussengekomen (G. Notelaers, 1995).

Door het al te gemakkelijk opleggen van hoge dwangsommen, zouden de (burgerlijke) rechtbanken sommige juristen de indruk geven dat zij wat al te partijdig in het voordeel van de werkgevers spelen. Het stakingsrecht van de werknemers wordt dan (op termijn) uitgehold. Het verwijt van een “klassengerecht” zou door dergelijk optreden niet misplaatst zijn.

Sommige rechters, advocaten, docenten van rechtsfaculteiten, enz. zijn van mening dat deze ontwikkeling op langere termijn de geloofwaardigheid in de “onpartijdigheid” van het rechtssysteem kan aantasten. Het recht kan (moet?) ook werknemers voor een mogelijk machtsoverwicht van werkgevers behoeden. Zo zou men het Cassatiearrest (31 januari 1997), waarin het

gebruik van stakingspiketten als een integraal deel van de uitoefening van het stakingsrecht wordt bevestigd, kunnen beschouwen (Notelaers, 1998, 111).

Twee andere gebeurtenissen in 1997 (de overname van de *Forges de Clabecq* en de sluiting van *Renault-Vilvoorde*) waar rechtbanken meermaals zijn tussengekomen, verdienen in deze context enige aandacht. Zowel in het ene als in het andere geval hebben rechters duidelijke uitspraken (beschikkingen en vonnissen) gedaan om de rechten van de werknemers tijdens collectieve acties te laten eerbiedigen.

In het eerste geval heeft de rechtbank van koophandel verschillende beschikkingen genomen om de werkzaamheden van het staalbedrijf te doen hernemen en om het uitdoven van de hoogoven te voorkomen, zodat een overname door Dufenco uiteindelijk mogelijk was. In het andere geval (*Renault*) werd de sluiting herroepen en verlaagd tot op het moment dat de

CAO-voorschriften konden worden nageleefd. Bovendien werd de werkgever veroordeeld tot een boete wegens het niet naleven van de CAO's.

Hoe moeten deze gebeurtenissen nu worden geïnterpreteerd?

Betekenen deze tussenkomen een (onomkeerbare?) evolutie in de machtsverhoudingen tussen werkgevers en werknemers? De werkgevers beginnen in te zien dat zij tijdens conflicten niet zo maar bij rechtbanken gelijk krijgen (VKW, 1998). Een vlug beroep op rechtbanken om stakingen te breken wordt hen trouwens door hun "raadgevers" afgeraden. Het is beter om de CAO-bepalingen meteen zorgvuldig te volgen.

Wat kan er gebeuren als bij collectieve conflicten de vakorganisaties de tussenkomen van rechtbanken gebruiken om hun rechten af te dwingen? Bestaat het gevaar dan niet dat aan de normale werking van het paritair overleg (paritaire comités en verzoeningsvergaderingen) wordt voorbijgegaan? In het geval van Clabecq is dat gebeurd m.b.t. het niet oplossen van het probleem van de pre-pensioenen van de vijftigjarigen. Bij Renault kwam de veroordeling van Schweitzer door de Belgische rechtspraak op een slecht moment. De besprekingen over het sociaal begeleidingsplan waren immers al een eind opgeschoten.

In elk geval is het voor rechtbanken vrij moeilijk om de bestaande economische en financiële machtsverhoudingen om te buigen, zelfs als de rechters overtuigd zijn dat de rechten van de werknemers werden geschonden.

Tot slot van deze inleiding: al is een verdere "juridisering" van collectieve arbeidsverhoudingen onvermijdelijk, de bestaande machtsverhoudingen worden er niet wezenlijk door veranderd. Enkel de juridische verhoudingen staan op het spel. De "zwakke" sociale grondrechten moeten het afleggen tegen de "hard te maken" klassieke burgerlijke grondrechten.

De overname van de "Forges de Clabecq"

In de lange strijd van de werknemers van de Forges de Clabecq (twee jaar lang, 1995-1997) om het bedrijf en de werkgelegenheid te redden, hebben de rechtbanken een merkwaardige rol gespeeld. Zo merkwaardig zelfs dat M. Capron die een gedetailleerde chronologische

beschrijving van de bedrijfsovername maakt, een hoofdstuk wijdt aan "le temps des Juges" (Capron, 1997: 16-34). Rechters hebben tijdens het conflict pogingen ondernomen om de werknemersbelangen in overweging te nemen en veel in het werk te stellen om het heropstarten van het bedrijf mogelijk te maken. Alhoewel het voortzetten van de werkzaamheden niet is kunnen doorgaan, zijn de Forges toch overgenomen door het Italiaans bedrijf Duferco.

In dit lang en complex gebeuren met vele spelers (de werknemers, de vakbondsafvaardigingen, het Waalse Gewest, de Waalse staal-investeringsmaatschappij (Société Wallonne de Sidérurgie - SWS), de handelsrechtbank, de curatele, de banken-schuldeisers, de Minister van Tewerkstelling en Arbeid, de Europese Commissie, en de vakbondstop zowel van de beroepscentrales als die van de confederatie (nationaal verbonden)) verdient het optreden van de rechtbanken in deze strijd onze aandacht. Wat kunnen strijdende werknemers van rechtbanken verwachten? Die vraag staat hier centraal.

De tijd van de rechters

De aanloop

Nadat op 16 november 1995 tijdens de algemene vergadering van de aandeelhouders de voorzitter van de raad van bestuur van de Forges de Clabecq, P. Dessy, verklaart dat hij de toestand niet beheerst, start een lange periode van grote onzekerheid. Er wordt een audit uitgevoerd. L. Froidmont van de Waalse staalinvesteringsmaatschappij (SWS) wordt voorzitter van de raad van bestuur en afgevaardigde beheerder. Rapporten van de audit en van Jean Gandois volgen elkaar op. Het Waals Gewest wordt onder druk gezet (stakingen en betogingen) om een investeringsplan van 5 miljard BFr te bekomen. Uiteindelijk wordt in drie schijven een voorschot van 700 miljoen toegekend. Maar de doodsteek treft het bedrijf wanneer op 18 december 1996 de Europese Commissie eenparig het investeringsplan (recapitalisatie) van het Waals Gewest afwijst, de uitbetaalde voorschotten (700 miljoen) onwettelijk verklaart en de terugbetaling eist.

De Handelsrechtbank van Nijvel: rechter Versluys het lelijke eendje?

Daags na het nieuws van de Europese Commissie, op 19 december 1996, bekent de advocaat van de Forges, bij de handelsrechtbank van Nijvel, het bedrijf failliet. De rechter wil op de

vraag tot faillissement niet ingaan (cfr. infra) en stelt twee experts aan die de activiteiten van het bedrijf in stand moeten houden en de leefbaarheid van het bedrijf verder moeten onderzoeken¹.

Op 23 december wordt J. Debacker als voorlopige beheerder aangeduid om het bedrijf te beheren en het onderhoud en de veiligheid van de werktuigen te verzekeren. Op 24 december stelt de rechtbank de beslissing m.b.t. de faillietverklaring tot 3 januari uit en belast de bedrijfsrevisor D. Claes om een financiële simulatie op te stellen in de veronderstelling dat de werkzaamheden op 4 januari opnieuw zullen kunnen starten.

De failliet-heropstart strategie: op een andere manier omspringen met het juridisch kader en met de gevestigde sociaal economische relaties.

Op 3 januari verklaart de Nijvelse Handelsrechtbank het bedrijf failliet, maar de curatoren krijgen van rechter Versluys het *bevel* om de activiteiten van het bedrijf onmiddellijk voort te zetten. Ze zullen daarvoor alvast de 1.350 werknemers van het gefailleerde bedrijf weer in dienst nemen. De strategie van “failliet-heropstart” (faillit-relance) draagt duidelijk de stempel van de dienstdoende voorzitter L. Versluys. De beslissingen die hij neemt zijn ondergeschikt aan één hoofddoel: op verregaande wijze verzekeren dat de belangen van de werknemers van het bedrijf zo goed mogelijk in overweging zullen worden genomen en dat de voorwaarden van de heropstart aanwezig zijn om een overname in de beste omstandigheden mogelijk te maken. Daarbij volgt de rechter twee sporen. Het eerste, juridische spoor steunt op progressieve interpretaties van de rechtsregels. Hij wil eigenlijk “het recht ontbloten”. Het tweede is een onderhandelingsspoor tussen rechtbank en vakorganisaties, rechtbank en banken, rechtbank en Waals Gewest.

Een andere juridische benadering

De hoofdzorg van de rechter om de werknemersbelangen juridisch afdoende te behartigen kwam al snel aan het licht. Toen hij Forges de Clabeq niet failliet verklaarde en intussen een bewindsman aanstelde, haalde hij scherp uit naar de Europese Commissie en haar weigering van het investeringsplan van het Waals Gewest. Hiervoor roept hij bepalingen in van het Verdrag

van Rome met betrekking tot de harmonische ontwikkeling van de regio's en de noodzakelijke sociale gevolgen die in overweging moeten worden genomen. De vrije concurrentie is, volgens hem, slechts een middel, geen doel op zich.

Le principe de libre concurrence est essentiellement un moyen et non une fin en soi². Il doit permettre de tendre vers un but supérieur destiné à créer un climat politique et social de mieux être le plus égalitairement réparti. (...) Dans la région de l'Ouest du Brabant Wallon, la région de Tubize entr'autres, il ne s'agit plus d'un problème concurrentiel. Il s'agit là, selon les études dont le tribunal a été informé de “réparer” une zone sinistrée, d'empêcher une explosion sociale dangeureuse, de préserver par tous les moyens qui incombent en principe aux autorités politiques l'emploi, gravement mis en péril, c'est-à-dire la vie des travailleurs et de leurs proches, comme de respecter la propriété des investisseurs qu'ils soient public ou privés.

De bekommernis om de belangen van de werknemers van de kant van de rechter blijkt duidelijk uit de volgende passages:

“Il doit permettre de tendre vers un but supérieur destiné à créer un climat politique et social de mieux être le plus égalitairement réparti.”

“L'on y peut et l'on y doit découvrir, une hiérarchie des valeurs. Il y a les intérêts économiques, *mais il y a l'intérêt social*. Il y a la protection des valeurs supérieures. Il y des raisons de moralité publique, d'ordre public, de sécurité publique, de protection de la santé et de la vie des personnes et des animaux ou de préservation des végétaux, de la protection des trésors nationaux ayant une valeur artistique, historique ou archéologique, ou de protection de la propriété industrielle et commerciale.”

Niet alleen de bovenstaande argumentatie wijst erop dat de rechter een juridisch evenwicht tussen “kapitaal” en “arbeid” of tussen de klassieke grondrechten en de nieuwe sociale grondrechten nastreeft. Ook het toelaten van de bonden voor de rechtbank, hoewel ze geen rechtspersoonlijkheid³ genieten, duidt op de nagestreefde gelijkheid tussen “arbeid” en “kapitaal”. De basis voor deze beslissing vindt de rechter in art. 46. van het wetsontwerp van de faillissementswet dat reeds in de kamer goedgekeurd was maar dat nog geen wet was. Capron brengt de redenering van de rechter aan in een

interview met L'Echo. "A cet égard, le juge Versluys estime que les requêtes déposées par les organisations syndicales sont recevables: L'action des syndicats des travailleurs devant les tribunaux de commerce est en principe irrécusable parce que les syndicats n'ont pas de personnalité juridique. Mais ceci pourrait bien être de l'ancien droit. Dans les nouveaux projets, dans certains cas, le législateur paraît considérer les travailleurs comme partie intégrante de l'entreprise et ceux-ci semblent avoir leur mot à dire. Il faut, semblent affirmer bien des auteurs, avoir entendu les représentants des travailleurs, des syndicats, des conseils d'entreprise et, à défaut, les travailleurs eux-mêmes". (Capron, 1997, 30).

De argumentatie doet wat vreemd aan maar is goed bedoeld. Het is aan de ene kant maar de vraag of de wetgever zover wil gaan. Een amendement dat voorzag in de raadpleging van de ondernemingsraad vooraleer de boeken neergelegd worden bij de rechtbank werd door de minister van Justitie afgewimpeld (cf. infra). Aan de andere kant is het algemeen geweten dat vakbonden geen vragende partij zijn inzake rechtspersoonlijkheid. Capron stelt dan ook de vraag of de rechter wel het juiste pad bewandelde in de zaak Forges de Clabecq. M.a.w., beschikt de rechtbank van koophandel wel over de nodige kennis over en voeling met sociale zaken om de werknemersbelangen te verdedigen?

In zijn beschikking van 22 januari beveelt Versluys de vier banken-schuldeisers (BBL, G-bank, NMKN, Kredietbank) een kredietlijn van 650 miljoen te openen ten voordele van de curatoren om de onmiddellijke start van het bedrijf opnieuw mogelijk te maken. De rechter oordeelt dat de banken de facto het beheer van de onderneming verzekerd hebben en nagelaten hebben tussen te komen om het failliet te voorkomen⁵.

Hij verwijt de banken ook dat zij het bedrijf in leven hebben gehouden zonder een ernstig toezicht op het management, terwijl het bedrijf zelf belangrijke financiële offers aan het personeel gevraagd heeft (in strijd met de sociale regels en gebruiken) met name een loonsvermindering van 10 procent in 1992. In feite komt dit bedrag die aan de banken wordt gevraagd overeen met de lening die de werknemers zelf aan hun bedrijf in 1992 hebben toegestaan (695 miljoen). Als de werknemers zo een inspanning

om het bedrijf te redden (in 1992) hebben geleverd, dan is het maar rechtvaardig dat aan de banken een evenredige inspanning wordt gevraagd. Daarmee zou de rechtsgelijkheid tussen "arbeid" en "kapitaal" ook een financieel feit zijn. Maar de sociale feiten, de financiële regels nopen de rechter tot een andere houding.

De gevestigde sociale en economische verhoudingen. Versluys terug in het gareel?

De rechtbank probeert in het conflict een doorslaggevende rol te spelen. De handelsrechtbank ziet zich als het ware als een referentieinstantie: alle betrokken partijen mogen op de rechtbank een beroep doen om allerlei verzoekschriften in te dienen. De rechtbank is ook de instantie die de verschillende partijen kan oproepen om de standpunten te verzoenen. Op 17 januari verenigt rechter Versluys dan ook de verschillende partijen om het dossier gunstig te doen evolueren en om op verzoek van de CSC de banken-schuldeisers te verplichten de nodige fondsen ter beschikking te stellen. Even later op 21 januari doet rechter Versluys, op verzoek van het ABVV en het ACV, een nieuwe poging (zonder succes overigens) om het conflict tussen het Waals Gewest en de banken op te lossen. Intussen bereiken de curatoren en de vakbonden wel een (voor)akkoord om de fabriek weer te op te starten en alle personeelsleden opnieuw in dienst te nemen. Maar wegens de herhaalde weigeringen van de syndicale delegatie om de verkoop van de stocks staalplaten toe te laten, verklaren de curatoren zich niet in staat om de werkzaamheden te hervatten. Het tij keert voor de rechter. De rechters-commissarissen en de curatoren stellen immers formeel vast dat de voorwaarden om de werkzaamheden te hervatten niet vervuld zijn. Tegelijk stelt de Procureur des Konings voor dat het bevel om de werkzaamheden te hervatten omgezet wordt in een toelating. Dit laat meer ruimte over om te onderhandelen en om initiatieven te nemen om de fabriek opnieuw te starten.

Op 27 januari volgt rechter Versluys de aanbeveling en ziet af van de *verplichting* om de werkzaamheden te hervatten. Hij *laat* de curatoren toe om werkzaamheden verder te zetten, zodat er meer ruimte voor onderhandelingen en voor een eventuele overname geboden wordt (*autorise les curateurs à poursuivre l'activité de l'entreprise*).

Met de beschikking van het Brussels Hof van Beroep van 10 februari breekt het Hof definitief met pogingen van Versluys om het bedrijf in zijn geheel te redden. Het Hof van Beroep in Brussel vernietigt de ordonnantie van rechter Versluys. De rechten van de verdediging waren niet geëerbiedigd geweest. Bovendien hadden de curatoren, en niet de rechter, deze eis moeten stellen. Tenslotte oordeelt het Hof dat de plaatselijke vakbondsafgevaardigden in deze zaak niet kunnen worden gemandateerd, dat de vakorganisaties geen rechtspersoonlijkheid hebben en slechts kunnen optreden in gevallen die door de wet worden bepaald (CAO's, ondernemingsraden, comités voor veiligheid en gezondheid...). Daar dit hier niet het geval is, heeft dat de onontvankelijkheid van hun aanvraag voor gevolg.

De banken moeten dus geen kredietlijn toestaan. De enige uitweg is een overname.

Intussen blijft het wantrouwen tussen de syndicale afvaardiging en de curatele groot. Meermaals weigeren de syndicale delegés dat de bestelde staalplaten geleverd zouden worden. De curatele beweert dat door deze stugge houding de nodige kapitalen niet voorhanden zijn om het bedrijf te opnieuw op te starten.

Op 6 februari komt het tot een incident. Roberto D'Orazio pakt Alain Zenner, voorzitter van het college van curatoren, hardhandig aan en er vallen klappen.

Na de beschikking van het Brussels Hof van Beroep ligt het gevolg voor de hand. Het is het einde van de baanbrekende initiatieven. De rechter loopt terug in het gareel. Op 19 februari stelt de handelsrechtbank vast dat geen "ad hoc" curator kan worden benoemd om de werkzaamheden te doen verder zetten; hij trekt de toelating om activiteiten te laten doorgaan in; hij vraagt de curatoren enkel te waken over het instandhouden van de installaties en zich alleen maar met de overname bezig te houden. De ordonnantie van de handelsrechtbank moedigt de werknemers aan om de bestellingen te leveren, als bewijs voor de sociale vrede en als uitdrukking van hun geloof in de toekomst van de staalnijverheid van de Forges en als boodschap aan een mogelijke overnemer. De rechter geeft het conflict weer uit handen. Een goede zaak zoals blijkt. Er gingen immers stemmen op dat de Handelsrechtbank de normale onderhandelingswerkzaamheden en verzoeningsmogelijk-

heden die normaliter binnen het paritair comité tussen curatele en werknemersorganisaties thuis horen, door zijn optreden had uitgeschakeld. Hierdoor kon een reeks gevoelige punten niet verder worden onderhandeld: de betaling van de vervroegde pensionering (pre-pensioenen), de terugbetaling van de vroegere vrijwillige loonleveringen van de werknemers, de wijze waarop de bedragen van de verkoop van de stock staalplaten zouden worden verdeeld. Het uitschakelen van deze overlegvormen (en het inschakelen van de rechtbank) hebben de bestaande machtsverhoudingen tussen de werknemers en de waarnemende directie (curatoren) en schuldeisers niet wezenlijk veranderd.

Wat er ook van zij, niet veel later, op 21 februari, bekomt rechter Versluys (op verzoek van de curatele) dat de banken-schuldeisers aan hun pandrecht op de handelszaak en op de hypotheek op de bedrijfsgronden verzaken. Het Waals Gewest zou tot eind mei in het onderhoud van de productietuigen voorzien. Binnen die termijn zou een overname moeten gebeuren. Ook de bonden hadden het signaal begrepen, m.n. de ABVV-top greep in en werkte de sociale vrede in de hand. Een sociale vrede die later aan de basis zou liggen van de overname door het Italiaanse Dufenco.

Een abrupt einde aan de rust bij Renault-Vilvoorde

De sluiting van de Renault-vestiging in Vilvoorde kwam als een donderslag bij heldere hemel. Zonder iemand in te lichten, zonder medeweten van de leden van de ondernemingsraad, zonder de Belgische of de Europese ondernemingsraad in te lichten, liet Schweitzer weten dat Vilvoorde niet meer hoefde. Vreemd? Een kaakslag voor het overleg, iedereen lag knock-out.

Bij Renault was het de afgelopen jaren op sociaal vlak vrij rustig gebleven in vergelijking met andere bedrijven in de automobielsector. Zo werd bij VW nogal hard actie gevoerd tegen het beleid van de directie. De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg schreef een beschikking waarbij de actievoerders gezegd werd op te houden met hun staking. Wellicht had die windstilte bij Renault toch iets te betekenen. Renault was het kleine broertje tussen de andere grote automobielfabrikanten in België zoals Opel, VW

of Ford Genk. Bij Renault zorgde misschien de aanwervingstrategie ervoor dat de gemoederen moeilijk verhit konden raken en blijven. Renault haalde zijn werknemers in alle hoeken van het land per bus op. Die geografische spreiding bemoeilijkt de onderlinge communicatie tussen de werknemers. Tegelijkertijd werden de werknemers gepaaid met goede vooruitzichten, zo getuigen toch de ettelijke miljarden nieuwe investeringen van de afgelopen jaren in de Renaultfabriek van Vilvoorde.

Recht op informatie en raadpleging en de sociale bekommernis van een economische reus

Op vijf april 1993, lang voor de Europese Richtlijn 94/45 inzake de instelling van de Europese ondernemingsraden (EOR), werd in de groep Renault nochtans beslist om een EOR op te richten. Deze werd omschreven als "une structure d'information et de dialogue" (Dorssement, Rigaux, 1997: 321), een terminologie die eigenlijk goed aansluit bij het Europese initiatief. Voor de Europese raad staat de dialoog voorop; de EOR is het middel om tot deze dialoog te komen⁶. De Europese Richtlijn verwijst uitdrukkelijk naar de verplichting van de vakbonden en de werkgever om over het doorvoeren van het collectief ontslag tot een akkoord te komen (Dorssement en Rigaux: 316). Vanwaar dan de discrepantie bij Renault tussen de vroege oprichting van een EOR en het niet gebruiken van diezelfde EOR? Dorssement antwoordt door te stellen dat het aannemelijk klinkt dat de ijver waarmee van werkgeverszijde anticipatieve akkoorden werden gesloten vooral ingegeven was door de vrees om onder druk van de subsidiaire bepalingen van de richtlijn te moeten onderhandelen.

Schweitzer legt de geldende regels bij een bedrijfssluiting naast zich neer

Na de aankondiging in de pers van de sluiting van de onderneming gaat het snel. Heel wat sociale acties komen spontaan tot stand. De werknemers bij Renault bezetten het bedrijf om zich door de oorlogsbuit te versterken aan de onderhandelings tafel. De CGT – de Franse communistische vakbond – verklaart zich solidair en legt het werk voor een uur neer. Een aankondiging van een mars naar Parijs, het oprichten van een solidariteitskas, een solidariteitssta-

king van 24 uur bij Volkswagen Vorst vormen het antwoord van de werknemers.

Ook politici mengen zich vanaf de eerste dag in het dossier en kunnen hun verantwoordiging niet verbergen. Zowel de regering als de vakbonden tekenen verzet aan bij de rechtbank. De regering wendt zich tot de correctionele rechtbank; de bonden wenden zich tot de arbeidsrechtbank. Europa onderzoekt hoe het Schweitzer op andere gedachten kan brengen. Van Miert reageert prompt: de boete voor de inbreuk op de richtlijn kan ten hoogste 20 miljoen BEF bedragen. Iedereen frons de wenkbrauwen bij het besef dat 20 miljoen niets is in vergelijking met de miljarden die het moederbedrijf onlangs investeerde in de Vilvoordse fabriek.

De omzetting van Richtlijn 94/45 in Belgisch recht: C.A.O. nr. 62; of wat heeft België bijgedragen aan het recht op informatie en raadpleging?

Met CAO nr. 62 is België begonnen met de omzetting van de Europese Richtlijn over de EOR⁷. Bij de omzetting hebben de sociale partners gesteld dat de informatie en raadpleging in het geval van een sluiting plaats moeten hebben op het moment waarop deze informatie en raadpleging nog zinvol kunnen zijn (art. 38 CAO nr. 62). Daarmee gaat de België wel verder dan het verdrag.

Maar het principe lag eigenlijk al vast in CAO nr. 9, m.n. artikel 11 bepaalt: "In geval van fusie, concentratie, overname, sluiting of andere belangrijke structuurwijzigingen waaromtrent de onderneming onderhandelingen voert zal de onderneming daaromtrent te gelegener tijd en voor enige bekendmaking ingelicht worden; hij zal vooraf daadwerkelijk geraadpleegd worden onder meer over de weerslag op de vooruitzichten inzake tewerkstelling van het personeel, de organisatie van het werk en het tewerkstellingsbeleid in het algemeen"

In dezelfde zin spreekt artikel 6 van de CAO nr. 24 zich uit: "Wanneer de werkgever voornemens is tot collectief ontslag over te gaan is hij ertoe gehouden vooraf de werknemersvertegenwoordiging in te lichten en hen daarover te raadplegen (...) De raadpleging moet betrekking hebben op de mogelijkheden om het collectief ontslag te voorkomen of te verminderen, alsook op de mogelijkheid de gevolgen ervan te verzachten door het nemen van sociale begeleidingsmaatregelen, meer bepaald om bij te dragen

tot de herplaatsing of de omscholing van de ontslagen werknemers.”

Tenslotte spreekt de Europese Richtlijn 75/129 dezelfde taal in haar artikel 2⁸: wanneer de werkgever overweegt collectief ontslag te verlenen, is hij verplicht de vertegenwoordigers van de werknemers te raadplegen teneinde tot een akkoord te komen. Iets verderop zegt de Europese regelgever dat de raadpleging inhoudt dat de partners de mogelijkheid hebben om collectieve voorstellen te doen. Kortom, in geval van de sluiting van een onderneming staat de dialoog voorop.

Die dialoog is er bij Renault nooit gekomen⁹. Integendeel, Schweitzer zegt al na de eerste week dat hij geen weet heeft van overtredingen. Na de tweede week ontkent hij met klem de aantijgingen als zou hij de sociale wetgeving overtreden hebben. De raadpleging vooraf komt er nooit¹⁰. In het Belgisch recht kan het niet gebruiken van de EOR niet voor de rechtbank betwist worden omdat de omzetting van de richtlijn nog niet rond is (cfr. infra). In Frankrijk is het wetgevend werk daarentegen wel rond en wordt de zaak voorgeleid door de Franse bonden bij de rechtbank van Nanterre.

Toch kan op basis van de bestaande Belgische regelgeving bij de Arbeidsrechtbank van Brussel de zaak beslecht worden. Het verdict van de arbeidsrechter is hard voor Schweitzer en betekent een overwinning voor de Belgische bonden: de rechter herroept de sluiting. Juridisch gezien draait de geschiedenis terug tot net voor de aankondiging in de pers. Voor Renault Vilvoorde betekent dat een uitstel van executie...”de sluiting komt er toch”, houdt Schweitzer vol.

Zoals hierboven gesteld heeft het Openbaar Ministerie eerder al Schweitzer voor de burgerlijke rechtbank gedaagd. Meer dan een half jaar na de uitspraak van de arbeidsrechter zal dit geding van start gaan. Laten we ondertussen even de mogelijke sancties op een rijtje zetten.

Een gebrekkige sanctiëring van overtredingen

De politiek blaast al van bij het begin van de sluitingsaankondiging hoog van de toren. Na de vervolgenheid van zowel binnenlandse als buitenlandse politici kwam ze aanzetten met initiatieven ter versterking van de werknemersprerogatieven. Dehaene schreef een brief naar de

Europese Commissie om aan te dringen op een sterkere EU-reglementering¹¹.

Juridisch gezien kan de schending van de informatie- en raadplegingsverplichtingen zowel op strafrechterlijke als op burgerrechterlijke wijze gesanctioneerd worden. De basis voor de strafrechterlijke sanctiëring vindt men in algemeen verbindende CAO's¹².

- bij de belemmering van de uitoefening van de opdrachten van de ondernemingsraad kunnen we terecht bij artikel 32,3^o van de Bedrijfsorganisatiewet;

- schendingen van de informatie- en raadplegingsverplichtingen die voorgeschreven worden door artikel 4 van de het KB van 20 september 1967 zijn strafbaar op basis van art. 27 van de Sluitingswet.

Het Openbaar Ministerie eiste voor de correctionele rechtbank 20 miljoen van Schweitzer. Het Openbaar Ministerie verkreeg maar 10 miljoen. Vergeleken met de nieuwe winstcijfers van de Renault-groep drukte dat de stemming. Toch was rechter Fabry formeel. “Renault lapt de wettelijke voorschriften aan zijn laars omdat de ondernemingsraad niet vooraf geraadpleegd werd over de sluiting van de Vilvoordse fabriek.” (Kempeneer, 21 maart 1998) Met de formele mededeling in het Hiltonhotel is het personeel voor een voldongen feit geplaatst. Enigszins verrassend is de veroordeling van Schweitzer in eigen persoon. Hij is immers geen personeelslid van Renault-Vilvoorde¹³. Het was voor de bonden, die zich trouwens in hetzelfde geding burgerlijke partij stelden, een riem onder het hart.

Een burgerrechterlijke sanctiëring poogt de schade aan het particuliere belang te remediëren. In dit geval is het particuliere belang van tweeërlei aard: enerzijds het belang van de afgevaardigden in de ondernemingsraad en anderzijds het belang¹⁴ van de ontslagen werknemers. Een stevige rechtsgrond om dit herstel in de hand te werken, bv. de nietigverklaring van het collectief ontslag, kunnen we in het Belgisch recht niet vinden. Dat betekent dat de werkgever op geen enkele manier op andere gebieden gebracht kan gebracht worden. Concreet betekent dat de Belgische wetgever gefaald is met om de Europese Richtlijn op adequate wijze te zetten in Belgisch recht. De enige manier die komt neer op een tijdelijk ontslag is op basis van artikel 4^b van de Richtlijn. Maar dat komt dat verbod niet neer op een

lijkt eerder een consequentie van de beslissing dan een schadeherstel. De uitspraak van rechter Fabry bevestigt onze stelling. De partijen krijgen geen materiële schadevergoeding¹⁶ omdat het geding draaide om de mededeling aan de ondernemingsraad en niet om de sluiting zelf (Kempenaer, 1998). Het werkgeversprerogatief is dus absoluut (cfr. infra). De sluiting zelf kan niet aangevochten worden.

Slechts éénmaal werd de geldigheid van de beslissing ter sprake gebracht. In Nanterre vernietigde de rechter de beslissing van Schweitzer¹⁷. In België vinden we een gelijkaardige beschikking. In een kortgeding dat na de zaak Renault aanhangig werd gemaakt bij de voorzitter van de Arbeidsrechtbank van Dornik, werd de beslissing tot sluiting van de onderneming aangevallen (Dorssement en Rigaux, 1997: 317). Voor de rechter in kwestie was het de enige manier om de partijen in hun vroegere toestand te herstellen¹⁸. Precies dezelfde houding vinden we terug in de strategie van het ABVV. Zij gaan er, in tegenstelling tot het ACV, vanuit dat de klok teruggedraaid wordt en komen dus aan de onderhandelingstafel zitten met alternatieve scenario's¹⁹. Voor hen is de beslissing dat Vilvoorde sluit nog niet gevallen, dus moet er onderhandeld worden. Deze houding kan misschien niet opportuun zijn, maar vindt toch steun in het hieronder besproken wetsvoorstel.

De tegengestelde houding toont echter ook de eerste breuken in het gemeenschappelijk vakbondsfront aan. Het ABVV staat onder druk van de metaalcentrale die kiest voor hardere acties²⁰ terwijl het ACV de traditie van het overleg verderzet door te kiezen voor een dialoog over het sociaal begeleidingsplan²¹. Met een referendum wordt getracht de brokken te lijmen. Daarbij kiest tweederde van de werknemers voor de hervatting van het werk. Met eenderde tegenstemmers loopt de hervatting niet van een leien dakje. Schweitzer dreigt zelfs met een vervroegde sluiting als de draad niet opnieuw opgenomen wordt in de Vilvoordse fabriek. Ook deze keer vermag de vakbondswereid niets tegen de sterke woorden van de Renault topman.

Een wetsvoorstel²² van vlak na de aankondiging van de sluiting van Renault trachtte de bonden te versterken. Het wil uitdrukkelijk de nietigheid van het collectief ontslag inschrijven

bij miskenning van de informatie- en raadplegingsverplichtingen:

“Dit artikel heeft tot doel een nieuw hoofdstuk in te voegen met betrekking tot de straffen die op collectieve ontslagen van toepassing zijn. Dat hoofdstuk bevat twee nieuwe elementen. Het eerste is van toepassing op collectieve ontslagen waarbij het KB of de CAO nr. 24 werden overtreden. De straf die op dat soort overtredingen wordt gesteld, is de nietigverklaring van het collectief ontslag, wat de ongeldigheid impliceert van de opzeggingen die ter kennis van de betrokken werknemers werden gebracht en de verplichting inhoudt om de procedure inzake het collectief ontslag van meetaf aan te starten. (sic)”²³

Het wetsvoorstel wordt niet goedgekeurd in de Kamer. Iets later speelt Miet Smet²⁴ de bal naar de sociale partners in de Nationale Arbeidsraad, door advies te vragen over de herziening van sommige bepalingen van de CAO nr. 9 en nr. 24 (Desombere, 1997: 35). Daarin stelt het VBO dat het middel om een herhaling van het Renault-drama te voorkomen niet ligt in een verbod op ontslag; de economie zou zich snel wreken²⁵. Voor het vakbondsfront dat voor een keer niet uit twee maar uit drie bonden bestaat, moeten bij de overtreding van de wetgeving de ontslagen ongeldig zijn en moet het loon doorbetaald worden zolang de procedures niet correct nageleefd worden (Desombere, 1997: 36). Ondanks deze tegenstelling wees de NAR erop dat er een probleem rijst van aansluiting met het individueel ontslagrecht en drong unaniem aan op de totstandkoming van een bijzondere wettelijke regeling die er op neerkomt dat de arbeidsovereenkomst blijft bestaan en het loon verschuldigd blijft zolang de procedures niet zijn nageleefd²⁶ (Dorssement en Rigaux, 1997: 318).

Tijdens collectieve arbeidsconflicten is het gebruikelijk geworden om een dwangsom²⁷, te vragen aan de rechter in kortgeding. Ook in het geval Renault vroegen de werknemersorganisaties om een dwangsom maar het Hof verwierp de vraag op basis van de aarzelende rechtsleer²⁸ maar ook omdat het in de context van de onderhandelingen over het sociaal plan nogal voorbarig zou zijn een dwangsom op te leggen aan het adres van Renault. De dwangsom maakt het mogelijk om het gekrenkte subjectieve recht zo snel mogelijk in rechte te herstellen.

Tot slot blijft er nog de mogelijkheid tot een morele veroordeling; de Minister van Economi-

sche Zaken heeft immers de zaak Renault aanhangig gemaakt bij de OESO. Renault zou volgens de minister de "Guidelines for multinational enterprises" overtreden hebben. "Die zogenaamde gedragscode bepaalt onder meer dat bij sluiting de ondernemingen de vertegenwoordigers van hun werknemers op voorhand moeten inlichten en met de vertegenwoordigers en de overheden moeten samenwerken om de gevolgen van de sluiting tot een minimum te herleiden." (Desombere, 1997: 36)

"Lorsqu'elles envisagent d'apporter dans leur opérations des changements susceptibles d'avoir des effets importants sur les moyens d'existence de leurs salariés, notamment en cas de fermeture d'une entité entraînant des licenciements collectifs, en avertir dans un délai raisonnable les représentants de ces salariés et, le cas échéant, les autorités nationales compétentes et coopérer avec ces organisations et autorités de façon à atténuer au maximum tout effet défavorable" (OCDE: 72)

Als we een tweede Badger Case²⁹ krijgen, dan kan de Renault-zaak uitmonden in een morele veroordeling. Maar gezien het akkoord over het sociaal plan kunnen we zo'n veroordeling in vraag stellen. Renault heeft immers getekend voor een aanvaardbaar sociaal begeleidingsplan en heeft het merendeel van haar gronden ter beschikking gesteld van de Vlaamse overheid³⁰.

Juridisch en politiek beweegt er wel wat maar het blijft beperkt tot opsmukwerk

Met Renault en Forges de Clabecq in de maag zijn er op verschillende echelons initiatieven gegroeid om het recht op informatie en raadpleging te versterken.

Het hierboven genoemd wetsvoorstel trachtte naast de nietigheidsverklaring van de beslissing nog op twee terreinen de situatie van de arbeiders te verbeteren. In eerste instantie wilden de indieners van het voorstel met artikel 2 de verlenging van de normale termijn die de werkgever in acht moet nemen vooraleer hij de werknemers op wie het collectief ontslag betrekking heeft van de opzegging in kennis kan stellen. Het gaat hier om een verdrievoudiging van de termijn, nl. van dertig dagen naar drie maanden. In tweede instantie, in artikel 4 de terugbetaling van alle verminderingen van sociale bijdragen die de onderneming de laatste vijf jaar voorafgaand aan het collectief ontslag heeft genoten.

De bekende Renaultwet somt vier voorwaarden op in artikel 66 die de werkgever dient te doorlopen om de informatie- en raadplegingsverplichtingen te kunnen naleven³¹:

- de werkgever moet een schriftelijk verslag voorleggen aan de werknemers waarin hij zijn voornemen te kennen geeft om over te gaan tot een collectief ontslag;

- hij moet kunnen bewijzen dat hij over dat voornemen met de werknemers heeft vergaderd;

- hij moet de mogelijkheid bieden om vragen te stellen i.v.m. het voorgenomen collectief ontslag en om in dat verband argumenten te formuleren of tegenvoorstellen te doen;

- hij moet de argumenten of tegenvoorstellen hebben onderzocht en beantwoord.

De verlenging van de termijnen van het bovenstaande wetsvoorstel wordt gemilderd en wordt enkel toegekend als de werkgever een inbreuk pleegt op de procedures.

De terugbetaling van de toegekende overheidssteun komt er pas bij amendement aan te pas. In het oorspronkelijk wetsvoorstel kwam het niet aan bod. De sociale partners in de schoot van de NAR namen dan ook geen beslissing. Nu werd afgesproken dat de Koning bij een in de Ministerraad overlegd besluit de vordering verder zal invullen na advies van de NAR.

Voorzitter Santer van de Europese Commissie haalde in het Europees parlement sterk uit naar Schweitzer en stelde dat Renault zowel de Europese Richtlijn van 1992 als die van 1994 aan zijn laarzen lapte. Tegelijk hekelde hij net zoals Van Miert het feit dat Europa niet kon optreden tegen Renault. Daaraan iets veranderen kan in het kader van een Intergouvernementele Conferentie (IGC). Deze had plaats in het kader van het nieuwe Europese verdrag van Amsterdam. Toch kwamen de Europese onderhandelaars voor de top op informele wijze de volgende principes overeen (Desombere, 1997: 36-37):

- bij herstructurering van het personeel moet het personeel tijdig ingelicht en geraadpleegd worden, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan het uiteindelijke beslissingsrecht van de bedrijfsleiding.

- tijdige voorlichting en raadpleging zijn essentieel omdat daardoor talrijke bedrijfsherstructureringen doeltreffender doorgevoerd kunnen worden en sociaal beter aanvaard worden³².

Tenslotte zal de Europese Commissie uiterlijk tegen 22 september 1999 de wijze van toepas-

sing van de huidige richtlijn aan een onderzoek onderwerpen om eventuele aanpassingen te kunnen voorstellen. (Claes, 1995: 37)

Met betrekking tot de zaak *Forges de Clabecq* speelt de faillissementswet ongelukkig in op de dramatische sociale actualiteit. Ze waarborgt het overleg na de feiten doordat elke werknemer kan vragen dat de activiteiten van de gefailleerde worden verdergezet en de curator in dat geval overleg moet plegen met het personeel. Voordat de boeken neergelegd worden, komt de wet in de knoei te liggen met artikel 25 van het KB van 27 november over de reglementering van de economische en financiële inlichtingen voor de ondernemingsraden. Op basis van deze regelgeving moet het neerleggen van de boeken voorafgegaan worden door een bespreking in de ondernemingsraad. Bij de voorbereidende werkzaamheden interpreteert de Minister van Justitie "bespreking" niet als onderhandelingen die een rem kunnen zijn op de faillissementsaangifte (Rasschaert en Veys, 1997: 198). Jammer voor de werknemers is, dat de afkeuring van een amendement dat de raadpleging voorafgaand wilde maken, de houding van de Minister bevestigt. In de Wet Gerechtelijk Akkoord wordt zelfs niets opgenomen over de voorafgaande raadpleging waardoor de werknemers terug kunnen vallen op de bepalingen van het KB van 27 november 1973 die stellen dat bij een belangrijke structuurwijziging de werkgever de ondernemingsraad moet inlichten (Rasschaert en Veys, 1997: 201).

Tijdens de procedure bevat de wet, in tegenstelling tot de aanvraag van het Gerechtelijk Akkoord, wel bepalingen die het overleg en het belang van de werknemers dienen³³. Ook moeten we opmerken, zoals uit hierboven blijkt, dat er verschillende elementen ten goede veranderd zijn in de nieuwe wetgeving: de werknemers kunnen individueel hun belang laten gelden voor de rechtbank. De nieuwe faillissementswet bepaalt immers dat, benevens de curator, elke belanghebbende (dus ook de werknemer) de rechtbank kan verzoeken de curator te machtigen de activiteiten verder te zetten (K. Rasschaert & F. Veys, 1997: 197).

Fruiken van een grondrecht... een structureel gegeven?

Het omzettingswerk is echter nog niet af (Dorssement, 1998: 2)³⁴. Dat hebben we kunnen

vaststellen door de argumenten van de Renault-advocaten voor het gerecht. Zij opperden immers dat de nieuwe sluitingswetgeving nog niet van toepassing was tijdens de Renaultsluiting. Engels stelde eerder al dat een wetgevend ingrijpen nodig zou zijn om het toezicht op de naleving van de bepalingen van de CAO nr. 62 te verzekeren³⁵ (Engels, 1996: 134-135). Het wetsontwerp³⁶ dat een volgende stap in het omzettingswerk vormde – het voorziet enkel in strafrechterlijke en administratieve sancties – maakte het werk niet af. "Enfin, une modification du code judiciaire est prévue pour étendre la compétence des juridictions du travail aux litiges relatifs à l'institution et au fonctionnement des comités d'entreprises européens ainsi que des procédures alternatives d'information et de consultation." (Nyssen en Taquet, 1996: 133) Dat betekent dat bij een volgende plots aangekondigde sluiting de moederonderneming haast vrijuit kan gaan.

Hoewel de tijd dringt kunnen we de Belgische regering³⁷ niet met de vinger wijzen. De regering is maar een klein elementje in het zich nog meer globaliserende economische systeem. Kortom, de zaak Renault toont de noodzaak aan van verdere Europese regelgeving om het grondrecht op informatie en raadpleging van werknemers werkzaam in transnationale structuren veilig te stellen (Dorssement en Rigaux, 1997: 321). Dat is een eerste structureel gegeven: economische belangen zijn "grenzen-loos". M.a.w. de economische belangen bewegen vliegensvlug ten opzichte van de snelheid waarmee de wetgever te werk gaat.

Een tweede structureel gegeven is het statuut van de sociale grondrechten. Hoewel in het grondwetsartikel 23 bis sprake is van het recht op informatie, overleg en collectief onderhandelen, moeten we ons niet teveel voorstellen bij dit artikel. Ze leveren weinig tastbare resultaten op en zijn weinig vernieuwend. Weinig vernieuwend omdat het principe van het collectief overleg immers eerder veel dieper uitgewerkt was (nl. in het IAO verdrag nr. 98 (Van Eeckhoutte en Rigaux, 1996: 836; Rigaux, 1979) (en omdat de Grondwetgever wilde zeggen dat de stabiliteit van het overleg moet steunen op het representatief en interprofessioneel karakter van de sociale partners³⁸. Rauws wil zeggen dat de grondwetgever principieel de bedoeling had geen rechtstreekse werking aan de sociale grondrechten toe te kennen (Van Eeckhoutte en Rig-

aux, 1996: 820). “De klassieke burgerlijke rechten creëren afdwingbare subjectieve rechten ... De sociale grondrechten hebben integendeel een lager rechtsgehalte, creëren minder of geen via de rechter afdwingbare subjectieve rechten...” (Van Eechoutte en Rigaux, 1996: 800-801). De vrijheid van ondernemen, het eigendomsrecht dat in verschillende eenzijdige verzoekschriften naar voren geschoven worden vallen onder de klassieke rechten. En wanneer het individu gekrenkt wordt in de uitoefening ervan zijn ze vatbaar voor de dwangsom. De krenking van deze vrijheden vormt een feitelijkheid, een daad die in geen enkel opzicht enige steun kan vinden in onze rechtsordering³⁹.

In dit geval – een piket voor de poort van Delhaize – kwalificeert het Hof van Cassatie het piket niet als een feitelijkheid. In het verleden en na deze uitspraak zijn er nochtans talloze beschikkingen die het tegendeel naar voor schuiven – inconsequentie in het voordeel van de werkgever kan dan wel⁴⁰. Als we reacties van politici, werkgevers en vele sympathisanten lezen is het maar zeer de vraag of de actie van Renault een daad is die steun kan vinden in onze rechtsordering. Het enige antwoord dat we kunnen bedenken is, dat het ongenoegen waarmee de manier waarop de bedrijfsluiting onthaald werd nog niet in regels (cfr. supra) gegoten is.

Voor de zaak Renault betekent deze “onderschikking” dat de beslissing van de werkgever onaantastbaar is. In het rechtsprekende Nanterre en Versailles wordt het grondrecht op informatie en raadpleging van werknemers wel als een daadwerkelijke beperking van de patronale prerogatieven gezien (Dorssement en Rigaux, 1997: 323). In de zaak Forges de Clabecq heeft rechter Versluys actief geprobeerd om de verhouding in evenwicht te brengen. Hij haalde sterk uit naar argument van de vrije mededinging dat volgens hem van middel tot doel verheven wordt. Hij drong erop aan dat de banken eenzelfde inspanning zouden leveren als de werknemers, 650 miljoen voor 695 miljoen. En hij gaf de vakorganisaties de handelingsbekwaamheid van een organisatie met rechtspersoonlijkheid. Het duurde niet lang of de banken tekenden verzet aan en met succes. Het Hof van Beroep in Brussel floot de rechter in Nijvel op de twee laatste punten terug. Zijn opzet was mislukt, maar de weg naar de overname lag wel open.

Besluit

De zaak Renault heeft heel wat teweeggebracht in België. De politieke wereld blies hoog van de toren. Er werden initiatieven genomen om op Europees niveau de informatie- en raadplegingsverplichtingen opnieuw te bekijken, bestellingen bij Renault werden door overheidsinstanties van verschillende niveaus opgeschort, enz. Al snel merkten we dat België het weer eens nagelaten had om een Europese Richtlijn om te zetten in Belgisch recht. Het maakte de berechting van de zaak niet eenvoudig. De overtreding van de richtlijn kwam niet voor een Belgische Rechtbank. Renault overtrad niet alleen het Europees recht. Maar voor het Belgisch recht bleek enkel een strafrechtelijke sanctieering voldoende juridisch onderbouwd. Het Openbaar Ministerie verkreeg dan ook haar eis bij de veroordeling van Louis Schweitzer en diens afgevaardigd bestuurder. Voor de burgerrechtelijke sanctieering van de overtreding vinden we in het Belgisch recht onvoldoende juridische steun. De omstreden beslissing van Renault kon ook al niet aangetast worden. Een wetgevend initiatief dat aan deze twee tekorten een oplossing wilde bieden en maatregelen beschreef om zulke beslissingen te ontraden, werd in de Kamer niet goedgekeurd.

Maar de politieke wereld stuurt nog meer verwarrende signalen. De zogenaamde Renault-wet somt weliswaar de stappen op die de werkgevers dienen te doorlopen om aan hun informatie en raadplegingsverplichtingen te voldoen, maar de wet geeft noch een antwoord op de mogelijke nietigverklaring van de beslissingen van de werkgever noch over de terugbetaling van subsidies aan de Schatkist. Een opmerkelijk interventie van de minister van Justitie bij de besprekingen over de nieuwe faillissementenwet laat het ware gelaat van de politieke machthebbers zien: onderhandelingen mogen volgens de minister immers geen rem zijn op de faillissementsaangifte.

Met de zaken Renault en Forges de Clabecq in het achterhoofd kunnen we aansluiten bij de eerdere vaststelling dat de nieuwe sociale grondrechten een minderwaardig statuut hebben. In het verleden is immers duidelijk gebleken dat wanneer de klassieke rechten en vrijheden in het geding waren met de nieuwe sociale grondrechten de eerste over het algemeen het pleit halen.

De parallel met de zaak Renault is duidelijk: het werkgeverspregoratief blijft onaantastbaar. Maar de parallel met de zaak Forges is wellicht nog treffender: de rechter van Nijvel werd op alle punten terecht gewezen door het Hof van Beroep in Brussel.

Toch is het volgens Humblet mogelijk om in de toekomst de beslissingen van de werkgever aan te vechten en zo de sociale zaken terug te brengen naar hun natuurlijk milieu nl. het overleg. In zijn artikel schuift Humblet het idee van Lenssens en Van den Brande dat steunt op een wijziging van de Bedrijfsorganisatiewet naar voren. In hun concept wordt de ondernemingsraad vervangen door een werknemersraad die niet paritair samengesteld is. Deze heeft de mogelijkheid zich te verzetten tegen bepaalde beslissingen en beschikt over een ruime adviesbevoegdheid. Wanneer het ondernemingshoofd de spelregels niet respecteert, is zijn beslissing nietig. Ingeval van onenigheid kan dan overgegaan worden naar een paritair orgaan of, zoals in Nederland, naar een Ondernemingskamer van het Gerechtshof in Amsterdam (Humblet, 1998: 28-29). Na de zaken Renault en Clabecq zijn de voordelen van zo'n systeem duidelijk; daarenboven zou het in zo'n concept niet onredelijk zijn om een staking op te schorten tot het toezichthoudend orgaan een uitspraak heeft gedaan maar daarmee is ook de wapenongelijkheid die zeker de vakbonden de laatste tien jaar parten speelt, van de baan⁴¹ (Humblet, 1998: 29).

Noten

1 De gronden, de argumentatie van de rechter worden dadelijk besproken.

2 In zijn beschikking gaat de rechter uitvoerig in op het probleem van de vrije mededing. "Le problème qui doit être posé (toepassing van art. 4 en 5 van het EGKS verdrag waarop de Europese Commissie zich baseert om staats-teun aan de Forges te verbieden) doit donc essentiellement concerner un problème de concurrence et de situer dans un environnement circonstanciel essentiel de nature à fausser les règles de concurrence, dans un but évident de favoriser une entreprise, vis-à-vis de ses concurrents: c'est-à-dire une entreprise qui ne se trouverait pas dans une situation exceptionnelle exigeant non à proprement parler pour elle-même et elle seule, mais par exemple pour sauver temporairement et notamment, dans une région réellement sinistrée et où l'emploi est gravement menacé, un certain emploi, pour assurer le passage d'une économie

caduque de cette région vers une reconversion, nécessaire, souhaitée et dont la mise en oeuvre a été décidée par les autorités compétentes."

(...)

"En son point "e" (van art.3 EGKS-verdrag) il est dit, dans ce premier texte de portée générale, que "les institutions de la Communauté doivent, dans le cadre de leurs attributions respectives et dans l'intérêt commun:

"promouvoir l'amélioration des conditions de vie et de travail de la main-d'oeuvre, permettant leur égalisation dans le progrès, dans chacune des industries dont elle a la charge."

(...)

"Il apparaît de plus en plus clairement même si de manière embryonnaire et implicite ces objectifs généraux se trouvaient déjà dans le Traité CECA que le principe de libre concurrence est essentiellement un moyen et non une fin en soi.

3 In dit kader kunnen we verwijzen naar een interessant hoofdstuk uit de doctoraatsverhandeling van Rigaux (Rigaux, 1979)

4 Rechter Versluis anticipeert hier op de feiten. De nieuwe faillissementwet wordt maar op 8 augustus 1997 gestemd. Art.47 (en niet 46) luidt als volgt: "Indien het belang van de schuldeisers daaraan niet in de weg staat, kan de rechtbank, op verzoek van de curators of van iedere belanghebbende, op verslag van de rechter-commissaris en na de curators en de vertegenwoordigers van het personeel in de ondernemingsraad te hebben gehoord of, indien er geen is, het comité voor bescherming op het werk of, indien er geen is, de vakbondsafvaardiging ingeval er een is opgericht of indien er geen is, een werknemersafvaardiging, machtiging verlenen opdat de handelsverrichtingen van de gefailleerde voorlopig, geheel of gedeeltelijk, worden voortgezet door de curators of, onder hun toezicht, door de gefailleerde of door een derde. Op verzoek van de curators of van iedere belanghebbende en op verslag van de rechter-commissaris, kan de rechtbank die maatregel te allen tijde wijzigen of herroepen.

De curators kunnen dadelijk na het faillissementsvonnis en na overleg met de representatieve vakbonden of, bij gebrek hiervan, met het aanwezige personeel in het belang van de boedel en in afwachting van de uitspraak van de rechtbank met toepassing van het eerste lid, toestaan dat de handelsverrichtingen worden voortgezet."

5 Ordonnantie van de handelsrechtbank van Nijvel - 22.01.1997: "Sur le fond. (...) Il a été question, lors de débats, d'une fonction sociale des banques. Dans la mesure où les banques et les institutions financières sont des piliers de l'économie au sens large, il nous paraît assez évident que leur dénier cette fonction générale nous apparaît pour le moins quelque peu anachronique. Lors de notre première audience, le représentant de la S.N.C.I. avait en tout cas

- nettement exprimé un avis favorable à cette fonction sociale.
- (...) "Par leur appui maintenu, par le maintien de leurs lignes de crédit, alors qu'elles suivaient l'aggravation constante de la situation financière de la SA Forges de Clabecq, au moins depuis 1992 par les avis relatifs à la gestion de cette société anonyme, il apparaît quasi-évident que les banques et organismes financiers ont maintenu en vie, selon toute apparence, contre tout management efficace et juridiquement et commercialement justifié, artificiellement, la SA Forges de Clabecq, en sollicitant, en outre, du personnel, toujours selon cette même grande vraisemblance ou quasi-certitude, des sacrifices importants en contradiction avec les règles et usages sociaux (notamment en 1992, exigence de réduire les salaires de 10%) et sans entreprendre quelque action, par exemple en vue de la désignation d'un administrateur de crise, musclé, particulièrement compétent et capable de redresser la société selon un plan concerté entre les divers financiers, ce qui apparaît aujourd'hui, compte tenu des intentions du législateur et de l'évolution du droit, une exigence élémentaire, et sans en alerter officiellement l'Assemblée Générale des Actionnaires. Il nous apparaît s'agir là d'une manière quasi-évidente d'une faute grave et circonstanciée dans le sens dudit article 63 ter.
- (...) "Le montant de 650 millions restant en deça du montant de l'insuffisance d'actif, il ne paraît pas exagéré de chiffrer ainsi provisoirement à cette somme la montant du dédommagement dû par les organismes financiers cités par Monsieur l'expert Claes, solidairement sans doute, avec part contributive de chaque organisme financier (...)"
- 6 Over het tijdstip is de richtlijn 94/45 minder duidelijk.
  - 7 Collectieve Arbeidsovereenkomst nr. 62 van 6 februari 1996 betreffende de instelling van een Europese ondernemingsraad of van een procedure in ondernemingen of concerns met een communautaire dimensie ter informatie en raadpleging van de werknemers. <http://europa.eu.int/>
  - 8 Arbh. Brussel (1ste k.) 16 mei 1997. In Sociaal Rechterlijke Kronieken, 1997, 7, p. 332.
  - 9 Actievoerders krijgen zelfs de kans niet om een tekst voor te lezen op de buitengewone ondernemingsraad in Parijs.
  - 10 Dat wil echter niet zeggen dat er niet onderhandeld zou worden over het lot van de arbeiders. Al van in het begin van het conflict stelt Renault dat ze een degelijk sociaal begeleidingsplan op tafel zullen leggen.
  - 11 De Richtlijn 94/45 was al een zware stap voor een economisch geïntereerd Europa. Bij gebrek aan consensus kwam het niet tot een toezicht- en sanctioneringsmechanisme. Deze opdracht werd overgelaten aan de Lidstaten.
  - 12 Artikelen 7 en 11 van CAO nr. 9 en artikel 6 van CAO nr. 24 door middel van artikel 56 van de CAO-Wet
  - 13 In de zaak Société Générale werd de oud-voorzitter van de raad van bestuur Viénot vrijgesproken van de schending van de informatie en raadplegingsverplichtingen. Hij was immers niet zelf de werkgever van de werknemers van de SG-filiaal in België. De veroordeling ging dan ook naar gedelegeerd bestuurder van de SG-filiaal in België. Uit: Rechter veroordeelt Société Générale voor sluiting van Belgisch filiaal. <http://www.tijd/archief/7860814.htm>
  - 14 In de zaak Renault legde de rechter zowel Schweitzer als Garsmeur de directeur van de vestiging een boete van 10 miljoen frank op. Schweitzer ontstong de dans dus niet omdat de rechter meende dat het hoofdfeit in België gepleegd is. 'Schweitzer is verantwoordelijk omdat hij de hand had in de strategie van de groep en omdat hij Garsmeur de opdracht gaf om de sluiting bekend te maken' (Kempeneer, 1998)
  - 14 "De schade bestaan in een aantasting van een wezenlijk element van hun ontslagbescherming, namelijk de verplichte mogelijkheid om via een proces van informatie en raadpleging het collectief ontslag te vermijden". Voor Dorssement en Rigaux vormt de aantasting van het ontslagrecht de brug tussen de aantasting van artikel 23 bis van de Grondwet en de miskenning van de informatie- en raadplegingsprocedures. Een boeiende uiteenzetting vinden we terug in Dorssement, F. en Rigaux, M.
  - 15 Artikel 4 bepaalt dat het collectief ontslag waarvan het plan ter kennis van de bevoegde overheidsinstantie is gebracht niet eerder ingaat dan 30 dagen na ontvangst van deze kennisgeving.
  - 16 Wel kregen de mensen van het Comité Renault voor Werk, de vakbond en de werknemers die mee ondertekenden één frank morele schadevergoeding. (Kempeneer, 1998)
  - 17 De informatie en raadplegingsverplichtingen werden door de rechter beschouwd als substantiële en op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen waaraan de uitoefening van bepaalde werkgeversprerogatieven wordt onderworpen. (R en D 324) In hoger beroep, bij de Rechtbank van Versailles werd deze consequentie teniet gedaan. De niet-naleving van de verplichtingen kan het beslissingsrecht niet ongedaan maken.
  - 18 Contra: Voorzitter van de Arbeidsrechtbank van Verviers in de beschikking van 28 april 1997.
  - 19 M.n. loonlastenverlaging en arbeidsduurvermindering. Tussen haakjes dezelfde optie die voorgesteld werd bij Volkswagen Vorst en daar leidde tot het behoud van zo'n 800 banen. Twee jaar eerder had Fabrimetal deze optie nog van tafel geveegd en hield het harde sociale conflict meer dan een maand aan. Bron: Interview met Dhr. Van den Bempt, Personeelsdirecteur Volkswagen Vorst, ex-personeelsdirecteur Renault Vilvoorde.
  - 20 In Billancourt moet de oproerpolitie tussenkomen; In Wavrin wordt met stenen gegooid; in Rijsel wordt een grimmige betoging gehouden.

- 21 Zie opiniestuk van Martens, A. in de Morgen van 5 maart 1997. Daarin trok hij conclusies uit het verleden, m.n. uit Delacre Biscuits. Daar sleepte de bezetting tergend lang aan en werden de mensen uiteindelijk naar huis gestuurd met het wettelijk minimum dat betaald moet worden bij de sluiting van de onderneming. Te hoog van de toren blazen zou niets opbrengen voor de arbeiders. Een pragmatische houding zou tenminste een degelijk sociaal begeleidingsplan kunnen leveren.
- 22 Wetsvoorstel tot wijziging van het koninklijk besluit van 24 mei 1976 betreffende het collectief ontslag teneinde de bescherming van de werknemers te verbeteren. Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, gewone zitting 1996-1997, 6 mei 1997, Parlementaire Handelingen p. 2350 e.v.
- 23 Ibid. Commentaar bij de artikelen.
- 24 Haar initiatief kwam echter rijkelijk laat: 3 jaar na de uitvaardiging van de Europese Richtlijn. De einddatum van de omzetting was gezet op september 1996. In de richtlijn staat volgens artikel 11 te lezen dat elke Lidstaat toeziet op de naleving van de verplichtingen van de Richtlijn.
- 25 Het VBO ontwikkelt een redenering die analoog is met de visie van het planbureau over delokalisatie (cf. Bernard, 1994: 24-68): wat zich opdringt is een actie ter versterking van de troeven in België als investeringsplaats. Dat de sociale partners een algemeen loonlastenverlaging bepleiten in dit kader, ligt voor de hand. Maar de idee heeft zijn voorstanders zoals prof. Blanpain en tegenstanders zoals Minster Van Rompuy en enkele econometrici van de VUB. Zie: De Standaard van 11, 12 en 13 april 1998. De tegenstelling komt terug in het laatste deelje van dit werk.
- 26 Dorsssement en Rigaux vervolgen met de opmerking dat de vastelling van de NAR dat de informatie- en raadplegingsverplichtingen niet zijn voorschreven op straffe van nietigheid niet impliceert dat dergelijke nietigheidssanctie juridisch ondenkbaar zouden zijn. Daarvoor voeren zij interessante argumenten aan uit het arrest van het Arbeidshof van Antwerpen van 13 september 1985, het werk van De Gryse over de nietigheid in het algemeen overeenkomstenrecht en het werk van Petit over de nietigheid van ontslag en opzegging en rechtsgevolgen, enz...
- 27 "De dwangsom is een door de rechter als bijkomende veroordeling opgelegde dwangsom om op de schuldenaar druk uit te oefenen zodat de tegen hem uitgesproken hoofdveroordeling nagekomen wordt." (Notelaers, 1995: 124) Het is niet alleen gebruikelijk ze te vragen maar ook om ze te krijgen. Met de beschikking in de hand, de rijkswacht in de rug is het piket snel van de baan.
- 28 Negatief staan Rigaux, M (Rigaux, 1991: 40-42), Stroobant met zijn voorstel van wet tot interpretatie van de artikelen 6, 584 en 1385bis van het Gerechtelijk Wetboek. Belgisch Staatsblad, 16 december 1994 en Humblet (Humblet, 1989:105.) Tegenover Vannes (Vannes, 1994: 47).
- 29 De Amerikaanse multinational sloot in 1976 onverwacht zijn vestiging in Antwerpen, zonder enig overleg noch bekommernis voor de afhandeling van die sluiting. Na de veroordeling kwam het tot een regeling met het vroegere personeel.
- 30 Met wel de voorwaarde dat ze moeten gebruikt worden voor het scheppen van de tewerkstellingsplaatsen.
- 31 Wet van 13 februari 1998 houdende bepalingen tot bevordering van de tewerkstelling (1). artikel 62-70. <http://www.staatsblad.be/>
- 32 CAO nr. 62 speelde daarop al in door verder te gaan dan de Europese Richtlijn. CAO nr. 62 stelt dat de vergadering moet plaatsvinden op een ogenblik waarop die informatie en raadpleging nog zinvol zijn; tegenover de Richtlijn die stelt dat de raadpleging zo spoedig mogelijk moet plaatsvinden.
- 33 artikelen 29 par 3, 32 en 41 van de Wet Gerechtelijk Akkoord.
- 34 En het is al slecht begonnen. "Blanpain heeft in het verleden opgemerkt dat een CAO structureel ongeschikt is om de Richtlijn 94/45 adequaat om te zetten. De personele toepassings sfeer van de in de schoot van de Nar gesloten CAO's is immers beperkter dan deze van de Richtlijn" (artikel 2, par 1 van de CAO-wet). Dat wil zeggen dat publieke sector niet is omvat.
- 35 Het gaat hier om een technisch belangrijk detail: "Om de normale sanctiemechanismen die spelen bij de naleving van algemeen verbindend verklaarde CAO's te kunnen laten spelen is een technische ingreep vereist, waarbij de sancties wegens schending van de bij CAO nr. 62 opgelegde verplichtingen, kunnen worden afgedwongen van het hoofdbestuur. Het normale sanctieapparaat bezigt immers niet het begrip hoofdbestuur, doch slechts het begrip werkgever. (Cf. advies Nar nr. 1141, 16)
- 36 Wetsontwerp houdende begeleidende maatregelen met betrekking tot de instelling van een Europese ondernemingsraad of van een procedure in ondernemingen met een communautaire dimensie of concerns met een communautaire dimensie ter informatie en raadpleging van de werknemers. <http://europe.eu.int/>
- 37 Die trouwens van in den beginne door Schweitzer beschuldigd werd.
- 38 M.i. trachtte Stroobant hier het Belgisch Overlegmodel in de kijker te zetten nadat het door talloze éézijdige verzoekschriften, om de desbetreffende collectieve acties te breken, het overlegmodel in vraag gesteld werd. (Stroobant, 1994: 23-24). En de indringende analyse van Vilrocx, J. (Vilrocx, 1998)
- 39 Cass. (1ste k.) 31 januari 1997. In: Sociaal Rechterlijke Kronieken, 1998, 1, p. 23.

- 40 Het is niet de eerste keer dat de rechters beschikkingen nemen tegen de mening van het H.v.C. (Notelaers, 1998: 104-106)
- 41 Een uitgewerkt voorbeeld van deze wapenongelijkheid vindt de lezer terug bij Notelaers (Notelaers, 1988: 99-111).

Literatuur

- Beaupain, T. e.a. 50 jaar arbeidsverhoudingen. BVVA. 1989, p.
- Bernard, P. e.a. Delocalisatie. Planbureau, Brussel. 1994, p. 346.
- Blanpain, R. Loonkosten moeten meteen omlaag. In: De Standaard, 11-13 april 1988. p. 12
- Capron, M. La reprise des Forges de Clabecq. Louvain-la-Neuve, FEC-FOPES, 1997.
- Claes, R. De Richtlijn van 22 september 1994 inzake de Europese ondernemingsraad. In: Oriëntatie, 1995, nr. 2, p. 29-38.
- Crouch, C. Pizzorno, A. (ed) The resurgence of class conflict in Western Europe since 1968. London, MacMillan, 1978.
- Desombere, D. Overleg en procedures bij herstructurering en sluiting van ondernemingen. ced.samson. 1997, 181 blz.
- Dorssement, F. Rigaux, M. De afdwingbaarheid van het grondrecht op informatie en raadpleging Enkele beschouwingen in de marge van de zaak Renault. In: Sociaal Rechterlijke Kronieken, 1997, nr. 7, p. 313-324.
- Dorssement, F. De (langzame) omzetting naar Belgisch recht van Richtlijn 94/45. In: Sociaal Rechterlijke Kronieken, 1998, nr. 1, p. 1-14.
- Engels, C. De informatie en consultatie van de werknemers in ondernemingen of concerns met een communautaire dimensie: de C.A.O. nr. 62. In: Oriëntatie, 1996, nr. 6-7, p. 121-136.
- Humblet, P. Het boemrangeffect van de tolerantie: van repressie naar preventie in het collectief arbeidsconflictenrecht. In: Oriëntatie, 1989, april, p. 102-108.
- Humblet, P. Naar een stakingswet. Opmerkingen bij Cass. (1ste k.) 31 januari 1997. In: Sociaal Rechterlijke Kronieken, 1998, nr. 1, p. 26-29.
- Kempeneer, F. 10 miljoen frank boete voor Louis Schweitzer. In: Nieuwsblad, 21 maart 1998. <http://www.vum.be/nbi-fo03sch10.html/>
- Martens, A. Ramioul, M. Slappende honden bijten niet, De Morgen, 5 maart 1997, p. 2.
- Notelaers, G. Praktijk en theorie van de staking sinds 1980. KU-Leuven. Eindverhandeling. Faculteit der Sociale Wetenschappen, Departement Politieke Wetenschappen. 1995. p. 150.
- Notelaers, G. De moraal van de politieke staking. In: *Kultuurleven*, 1996, nr. 12.
- Notelaers, G. De rechter als strategisch element in het machtsverwervingsproces van de werkgever tijdens de staking. In: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, jg. 89, 1998, nr. 2, p. 99-111.
- Nyssen, B. Taquet, B. Le comité d'entreprise européen. In: *Orientations*, 1996, nr. 121-133.
- OCDE. Les principes directives de l'OCDE à l'intention des entreprises multinationales.
- Petit, A. Geen beleidsruimte voor loonlastenverlaging. In: *De Standaard*, 11-13 april 1998, p. 12.
- Rasschaert, K. Veys, F. Nieuwe faillissementswet en wet gerechtelijk akkoord. In: *Oriëntatie*, jg. 27, nr. 11, 1997, blz. 197-205.
- Rauws, W. Niet de ver-van-mijn-bed-show: sociale grondrechten en de praktijk. In: Van Eeckhoutte, W. Rigaux, M. *Sociaal Recht: Niet dan uitdagingen*. Myn en Breesch. 1996. 863 blz.
- Rigaux, M. Collectieve arbeidsconflicten. UI-Antwerpen. 1991.
- Stroobant, M. De waarde van het sociaal overlegmodel. In: *Samenleving en Politiek*, 1994, nr. 3, p. 23-24.
- Van de Kerckhove, J. Stakingen en bedrijfsbezettingen in het kader van de Belgische arbeidsverhoudingen. In: *Bulletin van het Instituut voor Arbeid*. 1974, jg. 4, p. 107-131.
- Vannes, V. Le juge et l'exercice anormal de la grève. In: *Journal des Tribunaux du Travail*, 1994, p. 37-48.
- Vilroxx, J. Van Leemput, J. Belgium: A New Stability in Industrial Relations? In: Ferner, A. Hyman, R. *Industrial Relations in the New Europe*. Oxford. 1992, p. 380.
- Vilroxx, J. Staatsgreep op de arbeidsverhoudingen. In: *Trends Review*, 20 november 1997, p. 18-21
- Vilroxx, J. De interprofessionele arbeidsverhoudingen in België in de jaren '90: een keerpunt. Ongepubliceerd – Ongecorrigeerd. TESA, 1998.
- VKW Dossier 10. Het sociaal overleg in de onderneming. Ritueel of dialoog. 50 jaar gestructureerd overleg in ondernemingen. Brussel, 1998.
- X. Rechter veroordeelt Société Générale voor sluiting van Belgisch filiaal. <http://www.tijd/archief/7860814.htm>
- X. Artikelen uit: *Tewerkstelling en Sociale Actualiteit*. Ced Samson. Sociale feiten op basis van jaren 1996, 1997, 1998.

Regelgeving

- Advies Nationale Arbeidsraad nr. 1141.
- Collectieve Arbeidsovereenkomst nr. 62 van 6 februari 1996 betreffende de instelling van een Europese ondernemingsraad of van een procedure in ondernemingen met een communautaire dimensie ter informatie en raadpleging van de werknemers.